
O KNJIZI ŽORŽA KORMA *EVROPA I MIT O ZAPADU:*
KONSTRUISANJE JEDNE ISTORIJE, KARPOS, LOZNICA, 2021.

Miloš Tirnanić

Na koji način je reč „Zapad“, koja je prvobitno označavala samo puki geografski termin, postala strahovita granica duha koja razdvaja društva i proizvođač različitih osećanja radikalne drugosti? Kako i zašto je Evropa, kontinent prepun raznovrsnosti, iznedrila metafizički i geopolitički pojam Zapada, pod čijim je okriljem rođeno pregršt ideja koje su potpuno izmenile lice sveta? Ovo su ključna pitanja na koja autor ove monografije, originalno objavljene 2009. godine na francuskom jeziku pod naslovom *L'Europe et le Mythe de l'Occident (La Construction d'une Histoire)* u izdanju francuske kuće *La Decouverte*, nastoji da pruži odgovor. Knjiga je 2021. godine prevedena i na srpski jezik (prevod Olje Petronić) i objavljena u izdanju Karposa iz Loznice.

Žorž Korm je libanski istoričar, ekonomista i kulturni antropolog. Doktorirao je na Pravnom fakultetu u Parizu 1969. godine. Obavljao je funkciju ministra finansija Libana u periodu od 1998. do 2000. godine, a bio je i finansijski konsultant za brojne

međunarodne institucije. Smatra se specijalistom za temu Bliskog Istoka. Napisao je preko 15 knjiga, koje su prevedene na nekoliko evropskih jezika. Knjiga koja je predmet ovog prikaza svojevrsni je nastavak dveju prethodnih autorovih monografija, u kojima se bavio problematikama kao što su imaginarna dihotomija Zapad–Istok i religijsko pitanje u 21. veku.

Osnovni cilj kojem autor teži jeste da analizira višeznačnost pojma „Zapad“, odnosno da istraži kako se taj termin upotrebljavao unutar različitih akademskih, filozofskih, istorijskih, metafizičkih, političkih i identitetskih diskursa, što je naročito intenzivirano u 19. i 20. veku, ali i na koje načine je upravo takvo korišćenje tog koncepta poslužilo kao snažan emocionalni polarizator u kreiranju raznolikih viđenja i percepcija sveta.

Knjiga se sastoji iz uvoda, osam poglavlja, zaključka i pogovora. Autor se u prva dva poglavlja, koja čine zaokruženu celinu, bavi analizom mita o pojmu „Zapad“, odnosno istražuje kako je taj termin razrađivan

i, naročito, koja je bila funkcija njegove upotrebe u različitim područjima i epohama u historiji Evrope. Korm iznosi tezu da je, kako bi se kreirao i učvrstio mit o idealizovanom jedinstvu „Zapada“, bilo neophodno marginalizovati sve nasilje, haose i neredе iz historije evropskog kontinenta. Na taj način je stvoren privid historijskog kontinuuma zvanog „Zapad“ koji je trebalo da dokaže postojanje jedinstvene, homogene i racionalne evropske civilizacije kojoj pripada centralno mesto u svetskoj historiji. Ovo je omogućilo da se konsoliduje doktrina nadidentiteta nazvanog Zapad koji otelovljuje najnapredniji stadijum civilizacije i oličenje je teze o moralnoj nadmoćnosti, što se kasnije razvilo u okcidentalistički diskurs. Ipak, kako ističe autor, korišćenje pojmova „Zapad“ ili „Evropa“ u današnje vreme ređe je nego u 19. veku, iako se i dalje svesrdno koristi u diskursima političkih elita Evrope i Sjedinjenih Američkih Država.

Treće poglavlje obrađuje postojanje različitih faktora iz kojih se razvila moć Evrope. Autor iznosi stav kako su, još od sredine srednjeg veka, Evropljani održavali i negovali intenzivne kontakte sa šarolikim skupinama naroda, tehnika, nauka i načina života van evropskog kontinenta. Upravo su ti interkulturalni kontakti evropskih naroda sa drugim kulturama, smatra Korm, oblikovali Evropu i postavili temelj moći njene civilizacije. Dakle, on time dekonstruiše pojednostavljenu diskurs o izuzetnosti Evrope, naglašavajući da je njena moć potekla iz akulturacije i kontakata sa drugim civilizacijama, čime se ni po čemu ne razlikuje od ostalih kontinenata.

U četvrtom poglavlju autor nastoji da pokaže apsurdnost Evrope i zapadne modernosti, i to na primeru Mocarta i Hitlera. Korm posvećuje

pažnju procvatu muzičke umetnosti, koji se najsjajnije manifestovao u lepoti, raznolikosti i virtuoznosti Mocarta, među čijim opusom posebno izdvaja Čarobnu frulu. Prema tome, može se zaključiti da je za autora muzika vrhunac izraza zapadne i evropske kulture i njena najsvetlija tekovina. S druge strane, svega dva veka kasnije, ista ta Evropa proizvela je i svoju mračnu stranu, oličenu u duhu Hitlera i u razaranjima i strahotama koje je nacizam proizveo. Ova radikalna distinkcija između klasične muzike i fenomena nacizma, prema autorovom mišljenju, naj slikovitiji je izraz apsurdna Zapada i Evrope. Istovremeno, takvim refleksijama Korm doprinosi razgradnji dogmatskog diskursa o racionalnosti Zapada.

Peto poglavlje donosi detaljno istraživanje raznorodnih filozofskih sistema i njihovih ideja u Evropi u 19. veku, čije su se protivrečne percepcije sveta međusobno sukobljavale, a koje su pritom imale razarajući efekat po čitav kontinent. Autor iznosi tezu kako je upravo takav sukob ideja i viđenja sveta pripremio teren za uspon nacionalističkih ideologija, koje su kulminirale u doba trijumfa nacizma u Evropi, a što je potom dovelo do skoro potpunog nestanka jevrejskih zajednica na kontinentu. To je, prema mišljenju Korma, u glavnoj meri bilo podstaknuto činjenicom da su filozofi 19. veka odbacivali prosvetiteljsko nasleđe i ideje Francuske revolucije.

Naredno, šesto poglavlje, nastavak je autorovih analiza antisemitizma i stradanja Jevreja. Kako je istaknuto, Evropi je bio potreban svojevrsni „žrtveni jarac“ kako bi ona sama prestala da propada. On je pronađen u zamišljenom portretu Jevrejina, koji je povezan sa modernim kapitalističkim materijalizmom i boljševizmom. Stoga autor u ovom poglavlju daje temeljan

prikaz na koje se načine gradila negativna slika Jevreja i judaizma kojima se u kontinuitetu pripisivala odgovornost za sve nedaće koje su potresale Evropu, i to u delima filozofskih mislilaca i književnika evropske modernosti od 18. veka nadalje, što je nesporno dovelo do eksplozije nasilja nad Jevrejima, odnosno do judeocida pod nacističkim režimom u 20. veku.

U sedmom poglavlju Žorž Korm se bavi problemima i konfliktima današnjice, koji su zapravo samo nastavak mnogobrojnih sukoba iz 19. i 20. veka, a na koje je snažan uticaj izvršila i Evropa. On posebnu pažnju posvećuje pitanju odnosa evropskog kontinenta sa zemljama Trećeg sveta. Takođe, autor u ovom pogledu čini kritički osvrt na ulogu koju je Evropa igrala na globalnom planu nakon Drugog svetskog rata, tom prilikom posebno stavljajući akcenat na delatnost Šarla de Gola. Kako ističe Korm, De Golove ideje i nastojanja predstavljali su priliku da Evropa postane nezavisni činilac u svetu. Ipak, nakon njegovog silaska sa vlasti političke elite sa kontinenta su odbacile njegove zamisli, te je Evropa ubrzo postala u potpunosti zavisna od političke volje SAD-a. Takvim razvojem situacije, SAD su preuzele primat liderstva evropskog „Zapada“ i prisvojile okcidentalistički diskurs.

Poslednje, osmo poglavlje, posvećeno je problematici savremene Evrope i njenom delovanju u svetskim pitanjima 21. veka. Prema autorovom mišljenju, Evropa se danas nalazi rastrzana između moći SAD-a, vodeće svetske supersile, i sopstvene težnje za nezavisnošću i oslobođenjem od zapadnjačke dogmatike, odnosno američke dominacije. Takođe, Korm kritikuje strategiju nametanja viđenja sveta SAD-a i Evrope ostatku

planete, koja podrazumeva usvajanje zajedničkih vrednosti, kao što su politički liberalizam, slobodna razmena i predstavnička demokratija i poriče legitimitet tih akcija, naglašavajući da takva praksa kreira plodan teren za antizapadnjaštvo. Suprotno tome, SAD i Evropska unija trebalo bi da porade na univerzalizaciji i doslednom poštovanju tih vrednosti, kako bi one same postale privlačni model na međunarodnoj sceni.

Zaključak monografije svojevrсна je autorova poruka da se mora napustiti dogmatika zapadnjačkog diskursa. Drugim rečima, mora se učiniti kraj ratu idealima i idejama, kako bi se stavila tačka na negativna dejstva neoliberalizma i neokonzervativizma koji su kao posledicu iznedrili i finansijsku krizu 2008. godine. Stoga se ova knjiga može svrstati u snažnu kritiku neoliberalnog poretka u svetu. S druge strane, autor upućuje apel Evropi da odbaci kanone okcidentalističkog diskursa i pokaže veću intelektualnu otvorenost prema drugim kulturalna i filozofijama sveta kako bi time doprnela kreiranju mirnijeg sveta od ovog u kojem danas živimo.

Značaj ove knjige je u tome što predstavlja zaokruženu i skladnu celinu o istoriji nastanka, razvoja i (zlo) upotrebe mita o „Zapadu“, odnosno identitetske doktrine okcidentalizma. Nastala na obimnoj građi i bogata izvodima iz dela filozofa i teoričara različitih disciplina, monografija istovremeno pruža važan uvid u različite aspekte i dimenzije mita „Zapad“, čime autor uspeva u svojoj nameri da otvori vrata njihovoj dekonstrukciji. Iako je originalno objavljena pre više od jedne decenije, njena sadržina i dalje je aktuelne tematike, pogotovo u kontekstu rusko-zapadnog sukobljavanja u Evropi koje traje i dan-danas.